

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

TÜRK HALK EDEBİYATI - IV DERS NOTLARI

3. Sınıf - 2. Dönem

İsa SARI
www.isa-sari.com

TÜRKMENİSTAN

Yüzölçümü: 448.000 km²

Nüfusu: 4.500.000 (1991 verilerine göre)

Başkenti: Aşgabat

Türkmenler, daha çok Güneybatı Türkçesi ya da Oğuz Türkçesi grubuna giren ve Azeri Türkçesiyle Türkiye Türkçesine yakın bir dil kullanmaktadırlar. Bu durum onları Orta Asya Türk halklarından ayırır.

Türkmen Türkçesi, Selçuklu Oğuzları gibi Batıya göç etmeyip anayurtta kalan Oğuz Türklerinin dili olarak gelişmiştir. Türkmen adına ilk olarak Kaşgârî Mahmud'un sözlüğünde rastlanır.

Türkmen Türkçesi, bugün Türkmenistan dışında Özbekistan, Kazakistan ve Tacikistan Cumhuriyetleri ile Karakalpak Özerk Bölgesi'nde ve Kuzey Kafkasya'da yer alan Stravropol bölgesinde konuşulur.

Bazı kaynaklara göre "Türkmen" kelimesinin "Ben Türk" anlamına geldiği savunulmakla beraber İran, Irak, Suriye ve Anadolu Türkmen boylarına ait olanlar için de "Türkmen" deyimini kullanılır. Türkmenler, Türklerin Oğuz soyundadırlar; ancak Türkmenleri diğer Asya Türklerinden ayrı tutmak elbette ki olanaksızdır. Özellikle Safevi Türk hükümdarı Nadir Şah'tan sonra Tiranlıların saldırılarına uğrayan Türkmenler 1835'ten sonra Merv bölgesine doğru yayılmaya başlamışlardır. 1860'ta da Kuşid Han'ın önderliğinde Farsları yenilgiye uğratmışlar ve bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. 1873'te Ruslar Hive'yi işgal etmişler ise de daha sonra Ruslar yenilgiye uğramışlardır. 1916'da başlayan Türkistan ulusal ayaklanması devam etmiş, 1920'de de Hive'yi tamamen ele geçirmişlerdir. 1924'te Türkmenistan'da SSCB etkisi başlamıştır.

7 Ocak 1990 tarihinde Türkmenistan'da, seçimler yapılmış, resmî dil olarak Türkmençe kabul edilmiş,

22 Haziran 1990 tarihinde egemenliğine, 27 Ekim 1991 tarihinde de bağımsızlığına kavuşmuştur.

Coğrafi ve Demografik Bilgiler

Bağımsız Türkmenistan, 488.100 km² yüzölçümüne sahiptir ve 35°-43° kuzey enlemleri ile 53°-67° doğu boylamları arasında yer almaktadır. İran, Afganistan, Özbekistan, Kazakistan ve Hazar Denizi ile çevrilidir. Başkenti Aşgabat'tır. Nüfusunun %72'si Türkmen, %8'i Rus, %9'u Özbek, % 11'i ise Kazak-Tatar'dır. Nüfusun %48'i şehirlerde, %52'si de köylerde yaşamaktadır. Nüfus artışı 1.17'dir. Ortalama ömür 68-70 yıl civarındadır. Türkmenistan'da km²'ye 111 kişi düşmektedir.

Bugün dünyada yaşayan Türkmenlerin 2,5 milyonu Türkmenistan'da, 400 bini Afganistan'da, 500 bini İran'da, 500 bini Irak'ta, 600 bine yakını da Türkiye'de yaşamaktadır..

Ekonomi

Türkmenistan topraklarının büyük bölümü çöldür. Tarıma elverişli toprakları sadece %3 civarındadır. Türk Cumhuriyetleri arasında Özbekistan'dan sonra ikinci pamuk üreticisi ülke durumundadır. Bitki örtüsü yönünden yoksuldu; ancak zengin maden yataklarına sahiptir. Buğday, üzüm, kavun ve karpuz gibi bitkisel ürünler yetiştirmektedir.

Ülkenin başlıca doğal kaynakları; doğalgaz, krom, sodyum sülfat, sülfür, kurşun, galyum, krom, bentonit ve petroldür. Enerji üretimi, doğalgaz çevrimli santraller aracılığıyla yapılmaktadır. Yıllık üretim 15 milyar kwh'dir.

Tarım ve Hayvancılık

Türkmenistan milli gelirinin %48'ini tarım sektöründen elde etmektedir. Bu nedenle bir tarım

ülkesi görünümündedir. Ceyhun (Amu Derya) Irmağı'nın getirdiği alüvyonlu topraklarda tarımın yapılması daha olanaklıdır. Özellikle toprak ve iklim koşulları sulamayı zorunlu kılmaktadır.

Türkmenistan'da tarımsal üretimin büyük bölümü kolhoz ve sohvoslarda (devlet kuruluşlarında) yapılır. En çok pamuk üretilir ve onu tahıllar ve yem bitkileri izler. Şeker pancarı ve seracılık da büyük öneme sahiptir.

Türkmenistan'da küçükbaş hayvan yetiştiriciliği gelişmiş olup Astragan kürk yapımı büyük bir öneme sahiptir.

Sanayi

Türkmenistan'da ağır sanayi merkezî planlama ile yürütülmekte olup, silah ve metal sektörüne önem verilmektedir. Özellikle 1994-1995 sonrası petrol rafinerileri, gaz çıkarılması, kimya sanayii ve makine imalatı ile gübre ve tekstil ürünleri, Hazar Denizi'nde sülfür endüstrisi gelişme göstermiştir. Bu sektör, genelde doğal kaynaklara, enerji ve pamuğa dayalıdır. İki büyük petrol rafinerisinin yıllık kapasitesi 55 milyon tondur. Çimento, suni gübre, bira, konserve, meşrubat, et ve süt ürünleri ile yem sektörü önemli gelişmeler göstermiştir. Makine endüstrisi ise petrol makineleri, vantilatör ve buldozer üzerine yoğunlaşmıştır.

Ulaştırma

Türkmenistan'da ulaşım demiryolu, karayolu, havayolu ve deniz yoluyla mümkündür. Demiryolları ağının uzunluğu 2.138 km'dir. Yük taşımacılığı demir yollarına kaydırılmış olup bu yolların bir bölümü de çift hatlıdır. Türkmenistan demiryolları İngiltere-Rusya-Çin hattı üzerinde önemli bir bağlantı noktası durumundadır.

Türkmenistan'da 21.400 km uzunluğunda bir karayolu ağı bulunmaktadır. Deniz yolu olarak Hazar Denizi kıyısındaki Krasnovodsk (Türkmenbaşı) limanı önemli bir ulaşım merkezidir. İleride nehir yollarıyla Avrupa'ya bağlanması düşünülmektedir. Havayolu ulaşımı ise Aşkabat Türkmenbaşı Hava Limanı aracılığıyla yapılmaktadır.

Eğitim

12 Nisan 1993 tarihinden itibaren Kiril harfleri bırakılarak belli bir süreç sonra Latin harflerine (alfabesine) geçilmesi kararlaştırılmıştır.

Türkmenistan'da sekiz yıllık zorunlu eğitim vardır. Ayrıca sekiz yıllık meslek okulları ve bunlara bağlı dört yıllık yüksek eğitim okulları bulunmaktadır.

Ülkede Makdum Kulu Devlet Üniversitesi ve Türkmenistan Bilimler Akademisi mevcuttur.

Sağlık ve Sosyal Güvenlik

Sağlık hizmetleri tamamen devlet tarafından verilmekte olup, askeri personel ve demiryolu

personeli kendi kurumları tarafından bu hizmeti almaktadır.

Sağlık sektörü dört bölümde yürütülmektedir.

- a- Araştırma hastaneleri,
 - b- İl düzeyinde sağlık kuruluşları, doğumevi ve dispanserleri
 - c- İlçe düzeyinde sağlık kuruluşları
 - d- Köylerde, köy hastaneleri, doğumevleri
- Bunların yanında koruyucu sağlık hizmetleri de sağlık sektöründe önemli yer tutar.

Türkmenistan'da sosyal yardımın büyük çoğunluğu emekli fonundan karşılanmaktadır.

Emekli ve Sosyal Güvenlik fonları, çalışırken Maliye Bakanlığının kestiği kesintilerle ödenmektedir. Para birimi Manat'tır. Yönetim şekli cumhuriyettir. Türkmenistan'a T.C. tarafından büyük yatırımlar yapılmıştır. Türkmenistan, BM'ye ve diğer pekçok uluslararası kuruluşu üyedir. Devlet Televizyon Kuruluşu vardır. Özel televizyon yayını bulunmaktadır.

HİKÂYE

Hikâye kelimesi ilk defa dokuzuncu yüzyılda Cehiz tarafından kullanılmış olup, bu hususta İslâm Ansiklopedisi'nde; "Evvelâ kelime, eġlendirme amacıyla "taklid" mânâsına gelir; bu işi meslek edilmiş olan hakiya, başkalarının tavırlarını, lisanlarını ve karakterlerini biraz gülünç bir tarzda taklit eder." denmektedir.

Türk Ansiklopedisi'nde; "Bir sürü haberi nakl ve rivâyet eylemek, bir nesneye benzemek, bir kimseyi fi'len yahut kavlen taklit eylemek, bir kimseden bir söz nakleylemektir. Arapça 'hakave' kökünden türeyen bu kelime, 'anlatma, benzetme, tarih, destan, kıssa, masal, rivayet' anlamlarını da ifade eder." denmektedir.

Edebiyatımızda sıkça kullandığımız bu terimi üç grupta değerlendirebiliriz.

1. Klasik Hikâyeler: Divan edebiyatının nazım şekillerinden mesnevî tarzında yazılmış ve bir olaya dayalı olan eserler.

2. Modern Hikâyeler: Kişileri, olayları, zaman ve mekânı belli olan tahkiyevî eserler. Bunlar, genellikle kısa metinlerdir.

3. Halk Hikâyeleri: Üzerinde durduğumuz hikâyelerdir. Diğerlerinden ayrılan en önemli özelliği, nazım, nesir karışık olması ve bazılarının ilk söyleyenlerinin (musanniflerinin) belli olmasıdır.

Halk Hikâyesi¹

Ali Berat Alptekin'e göre: "Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup; aşk, kahramanlık vb. konuları işleyen; kaynağı Türk, Arap-İslâm ve Hint-İran olan; büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım nesir karışımı anlatımalardır."

¹ Halk hikâyesi anlatanlara

Türkmenistan'da: Dessancçı, bahşı.

Azerbaycan'da: Dastancı, hekâtcı.

Özbekistan'da: Dastancı (aşulaç), şair, cırav.

Kırgızistan'da: Comokçu, Manasçı, Irçı vs.

Altay Türklerinde: Kayçı

Kazakistan'da:

Cırav: Kahramanlık destanlarını araştırırlar. Kazak hanları yanlarında bu tür dastancıları buldurmışlardır. Bunlar, savaş sırasında askerin moralini düzeltmektedirler.

Akın: Güzelleme ve usta malı şiirler okuyan sanatçılara verilen addır.

Cırsı: Cıravlara ilk dönemlerde verilen addır. Bazı araştırmacılara göre bunlar usta malı söyleyen şairlerdir.

Hakas Türklerinde:

Ulug Hayçı: Kahramanlık destanlarına kendi yorumlarını da katanlar. Ayrıca, *Kiçik Hayçı* 'usta malı söyleyen hayçı'dır.

Türk halk hikâyeleri, zaman seyri ve coğrafya-mekân içinde "efsane, masal, menkabe, destan vb." mahsullerle beslenerek dinî, içtimaî hadiselerin potasında iç bünyelerdeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir.

Halk Hikâyelerinin Şekil Özellikleri

1. Halk hikâyeleri nazım, nesir karışımı bir yapıya sahiptir. Bu özellik masal, efsane, menkabe ve fıkralarda pek görülmez (manzum parçalara da nadiren rastlanır). Hikâyenin anlatım ve tasvir kısmı (olaylar) mensur, duygu ve heyecanı ifade eden kısımlar ise manzum olarak söylenir. Anlatıcı, hikâyenin mensur kısmında istediği değişikliği yapabilir. Konuya ekleme veya çıkarma yapmada serbesttir. Hikâyenin ana hatlarından sapmamak kaydıyla beğenmediği kısımları çıkarır veya hoşuna giden bir başka hikâyeyi uygun bir yere ilâve edebilir. Bu şekilde sonradan ilâve edilen hikâyelere **karavelli** adı verilir.

Hikâyeci, mensur kısımlarda sahip olduğu anlatma serbestliğini manzum kısımları söylerken kaybeder. Çünkü burada şiiri olduğu gibi vermek zorundadır. Herhangi bir değişiklik yapamaz. Ancak burada da becerisini başka bir şekilde gösterir. Hikâyenin aslında yer alan türkülerin veya şiirlerin haneleri arasında mâni yahut sekiz heceli başka türkü veya şiirin hanelerini ilâve edebilir. Buna **türkülerin peşrevisi** adı verilir.

Hikâyenin bu bölümünde, halk şiirinin hemen hemen her şeklinde ve türünde örneklerle rastlanabilir. Ağırılık koşma ve atışma olsa da mâniye, semaîye, türküye, divaniye de sık sık rastlarız. Özellikle çıkış yeri Kerkük, Azerbaycan ve Doğu Anadolu Bölgesi olan ve daha çok hanımlar tarafından anlatılan bazı halk hikâyelerinin bütün şiirleri mânilerden meydana gelmiştir. Bunlar arasında Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre gibi hikâyeleri sayabiliriz.

Hikâyelerde yer alan şiirleri daha çok birinci derecedeki kahramanlar yani hikâyeye adını veren kişiler söylerler. Kahramanlar, birbirlerine olan sevgilerini, acılarını, ıstıraplarını hep şiirle ifade ederler. Bazı durumlarda ikinci derecede yer alan kahramanlar (anne, baba, kız kardeş, arkadaş vs.) da şiirler söylerler. Hikâyelerde nesirden nazıma geçilirken genellikle *Aldı sazı...* şeklinde kalıplaşmış ifadeler kullanılır.

Anlatıcı, manzum konuları daha çok saz eşliğinde (saz çalmasını biliyorsa) söyler. Eğer sazı yoksa ya da çalmasını bilmiyorsa bir sopayı saz gibi tutarak saz çalıyormuş gibi yapar.

2. Hikâyelerin girişinde de tıpkı masalarda olduğu gibi kalıplaşmış ifadeler vardır. Ancak sözlü kaynaklardan derlenen hikâyelerin girişi ile yazma varyantların girişi birbirinden farklılık gösterir.

3. Hikâyenin dili sözlü varyantlarda sade ve anlaşılır olmasına rağmen yazmalarda biraz ağırdır.

4. Hikâyelerin özellikle giriş kısmında, aslında olmayan, anlatıcı tarafından sonradan eklenen manzum parçalara rastlanabilir. Bu bölüme **selçuk, peşrov, sersuhane** gibi adlar verilir. Bu durum daha çok şiir söyleme kabiliyeti olan veya şiire meraklı olan anlatıcıların hikâyelerinde görülür.

5. Yazma ve matbu halk hikâyeleri sözlü varyantlarına göre daha uzun, şiirleri daha fazladır. Günümüzde sözlü kaynaklardan tespit edilen halk hikâyelerinin oldukça kısaldığı, manzum kısımlarının ise hemen hemen tamamıyla unutulduğu görülmektedir. Ancak Doğu Anadolu Bölgesinde, hâlâ âşık kahvesinin bulunduğu ve burada geleneklere uygun hikâyelerin anlatıldığını da bilmekteyiz. Aynı özellik Azerbaycan destanları için de geçerlidir.

6. Güzellerin ve çirkinlerin tasviri, tıpkı masallarda olduğu gibi kalıplaşmış cümlelerle ifade edilir.

7. Yine masallarda gördüğümüz bir başka özelliği de bazı halk hikâyelerinde bulabiliyoruz. Kahramanların hareketleri, bir yere gidişleri, bir olaydan başka bir olaya geçiş, uzun zamanı kısaca ifade etme vb. olaylar kalıplaşmış sözlerle ifade edilir.

8. Bir halk hikâyesi metninin içerisinde masal, efsane, fıkra, dua, beddua, deyim, atasözü, bilmece vb. örneklerine rastlanabilir.

Her kaynak şahıs, anlatacağı hikâyeyi kendi bölgesi, kültürü ve inanışları ile süsleyerek, hatta kendi hayatıyla birleştirerek anlatır. Böylece hikâyenin her anlatılışında ortaya yeni bir metin çıkar. Mesela, Behçet Mahir'in anlattığı bütün hikâyelerdeki dua, beddua, atasözü, deyim ve kıssa örnekleriyle, dinleyicilere verilen nasihatler, onun hikâyesinin başlıca özelliğidir.

Halk Hikâyelerinin Muhteva Özellikleri

1. Halk hikâyelerinin konuları genellikle aşk (Ercişli Emrah, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre) ve kahramanlık (Koroğlu vb.)tir. Bazen bu iki konu birlikte işlenir.

2. Halk hikâyelerini meydana getiren olaylar gerçek veya gerçeğe yakındır. Bu sebeple, teşekkül ettikleri devrin tarihî olayları bazen aynı şekilde, bazen de hikâye gerçekliği içinde verilir.

3. Kahramanların başından geçmiş gibi görünen pek çok olayda olağanüstülükler vardır. Mesela; Koroğlu'nun su üzerindeki üç köpüğü içmesi üzerine şairlik, kahramanlık ve ölümsüzlük özelliklerini kazanması.

4. Kahramanlar genellikle tek olup olağanüstü bir şekilde dünyaya gelirler. Hiç çocuğu olmayan baba derdine çare aramak için gurbete çıkar. Yolda bir çeşmeden abdest alıp, namaza duracağı sırada karşısında aksakallı bir ihtiyar (Hızır) ortaya çıkar. İhtiyar, o kişinin derdini anlayarak, koynundan çıkardığı elmayı ona verir ve hanımı ile bölüşüp yemelerini, vakti geldiğinde çocuklarının dünyaya geleceğini söyleyip kaybolur (hikâyenin konusu

kahramanlık ise bu elmanın kabuklarını da ahırdaki kısırak yiyecektir).

Hikâyelerdeki kahramanlar arasında kızlar genellikle zengin ve sarayda, erkekler ise fakir ve halk arasında yetişir.

5. Kahramanın dünyaya gelmesine yardımcı olan aksakallı ihtiyar, daha sonra kahramana ad verilmesi, eğitimi, âşık olması ve sevgiliyi aramak için gurbete gitmesi gibi durumlarda da karşımıza çıkar.

6. Kahramanlar genellikle dört biçimde birbirlerine âşık olurlar:

a. Bade İçerek: Mezarlıkta, su yanında ya da ıssız bir yerde uykuya dalan kahraman, rüyasında Hazreti Hızır'ı veya pirleri görür. Hazreti Hızır kahramana üç defa bade uzatır veyahut duruma göre yiyecekler verir. Bunlardan birincisi Allah; ikincisi üçler, yediler, kırklar; üçüncüsü de bir güzelin aşkıdır. Kahraman, üçüncü badeyi içtikten sonra günlerce baygın yatar. Daha sonra bir saz sesiyle uyanır. *Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Ercişli Emrah* gibi halk hikâyelerinde bu şekilde rüyada âşık olma motifi ile karşılaşılır. Türkiye'de pir elinden içilen badenin sonunda kahraman âşık olup yollara düşerse buna **pir dolusu bade** adı verilir.

Azerbaycan sahasında âşıklar üçe ayrılır. Bunlar, *ifaçı* (usta malı çalanlar) ve *üstat âşıklar* ile *halk şairleridir*. İşte bu âşıklardan *üstat* olanlar genellikle badelidir.

b. Aynı Evde Büyüyen Kahramanlar Kardeş Olmadıklarını Öğrenince: Çeşitli sebeplerle aynı evde yaşayan iki kahramanın çocuklukları birlikte geçer. Ancak bir ara bozucu çıkıp da bunların kardeş olmadıklarını söyleyince, iki genç birbirlerini sevmeye başlarlar. *Arzu ile Kamber* ve *Tahir ile Zühre* hikâyelerinde kahramanlar bu şekilde âşık olurlar.

c. Resme Bakarak Âşık Olma: Erkek kahraman, herhangi bir yerde gördüğü bir güzelin resmine âşık olabilir.

ç. İlk Görüşte Âşık Olma: Birbirini tanımayan iki genç herhangi bir yerde ilk defa karşılaştıklarında birbirlerine âşık olurlar.

7. Destan ve masalda olduğu gibi, halk hikâyelerinin de özel anlatıcıları vardır. Eskiden meddahların yaptığı işi günümüzde âşıklar ve amatör anlatıcılar yapmaktadır. Nasıl masalın anlatıcıları genelde hanım ise, halk hikâyelerinin anlatıcıları da erkektir; ama masal özelliği gösteren halk hikâyeleri başta olmak üzere çoğu halk hikâyesini kadınlar da anlatabilir.

8. Hikâyenin bazı bölümlerinde dinleyiciler (okuyucular) için yapılan dualar vardır.

9. Hikâyelerde, kahramanın en büyük yardımcısı Hazreti Hızır'dan sonra attır. Kahramanın her zaman yanında bulunan atı, onun kederine de, sevincine de ortaktır. Çok hızlı giden bu atların

bazıları uçma özelliğine de sahiptir: Köroğlu'nun, Bamsı Beyrek'in atları vs.

10. Kahramanlar, bazen insan dışındaki varlıklarla da konuşurlar. Bunun en güzel örneklerini Kerem ile Aslı hikâyesinde görebiliriz. Kerem, avcılarının kovaladığı ceylana, turalara; Kızılırmak'a, Karadağ'a, Erciyes Dağı'na, kurukafaya hitaben şiirler söylerken, Mecnûn çöldeki hayvanlarla Leylâ'ya, Arzu bulut ve kuşlarla annesine haber gönderir.

11. Halk hikâyeleri genellikle mutlu sonla biter. Birçok hikâyede âşıkların başlarından çeşitli maceralar geçer; fakat sonunda birbirlerine kavuşurlar. Ancak Ferhat ile Şirin, Leylâ ile Mecnûn, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber, Kerem ile Aslı gibi bazı hikâyelerde, âşıkların bir araya geldikleri anda ödükleri görülür. Ama bu hikâyelerde çeşitli sebeplere bağlı olarak kahramanların kavuştuğunu da görebilmekteyiz.

12. Hikâyelerden bazıları âşıkların hayatı etrafında teşekkül etmiş olup, onların başından geçen aşk maceralarını anlatır. Bu husus özellikle Azerbaycan sahasında yaygındır.

13. Kahramanlar tarafından yapılan dua ve beddualar mutlaka gerçekleşir. Arzu, "Allah'ım, beni Kamber'e kavuştur da, istersen kavuşturduğun anda canımı al" dediği için, bunlar tam birbirlerine kavuştukları anda ölmüşlerdir.

14. Halk hikâyelerinde mekân dünyadır. Bu mekân bazen çok dardır (Arzu ile Kamber hikâyesi iki köy veya kasaba arasında geçer) bazen de geniş bir coğrafî alana yayılır (Âşık Garip, Türkiye dışında Mısır, Tiflis, Halep, Tebriz gibi yerleri gezer).

15. Bazı halk hikâyelerinde atlı göçebe hayatının özellikleri görülür; ancak çoğu hikâyede yerleşik hayata geçiş söz konusudur.

16. Birkaç İran-Hint ve Arap kaynaklı halk hikâyelerinin dışında diğerleri millîdir ve hemen hemen bütün Türk dünyasında anlatılır.

17. Hikâyede, asıl kahramanların dışında:
a) Kahramanların yakın çevresi (anne, baba vs.)
b) İdareciler (padişah, vezir, bey vs.)
c) Yardımcı tipler (aksakallı ihtiyar, bezirganlar vs.)
ç) Ara bozucu tipler (kocakarı, karavezir, üvey anne)
d) İnsan olmayan tipler (at vs.) vardır.

Halk Hikâyelerinin Yapısı

Türkiye

Halk hikâyeleri genellikle bir klişe cümle ile başlar; ancak bu klişe cümleler daha çok yazılı metinlerde görülür.

Hikâye sözlü gelenekte ise bir **fasılla** başlar. Fasıl; umumiyetle divanî tarzında olup aruzun fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün veznindedir. Ancak hikâyeci âşıklar, aruz veznini bilmedikleri için divanî nazım şeklini hece şekline uydurmaya çalışırlar.

Böylece 4+4+4+3 veya 8+3=15 duraklı bir nazım şekli ortaya çıkar.

Daha sonrasında **tecnis** adı verilen cinaslı bir türkû söylenir.² Türkûden sonra tekerleme adı verilen ikinci bir türkû söylenerek fasıla devam edilir. Bunun arkasına cinassız bir üçüncü koşma söylenir. Koşmayı bir destan takip eder. Burada Köroğlu'ndan bir parça söylemek şarttır. Aksi takdirde onun güceneceğine, hatta Kırat'ın sabaha kadar âşığının kaynanasının kapısında kişneyeceğine inanılır.

Saz faslı bittikten sonra bazı âşıkların **döşeme** (soylama) adını verdikleri mensur bir tekerleme başlar. Tekerlemede, olmayacak şeyler komik bir şekilde anlatılır. Bu kısma **üstadnâme** adı da verilir. Adından da anlaşılacağı üzere, usta bir âşığının şiirlerinden en az üç koşmanın okunduğu bir bölümdür. Bazı bölgelerde bu bölüme **peşrev**, **peşrov** adı verilmektedir. Daha sonrasında **dua** edilir ve hikâyenin **asıl** kısmına geçilir.

Hikâyeler genellikle bir gecede bitmez. Hikâyeci âşık, hikâyenin münasip bir yerinde durur ve dinleyicilere istirahat verir. Hikâyenin bu kısımlarına halk hikâyesi geleneğinde *hikâyenin yatılacak yerleri* adı verilir. Ertesi gün veya istirahattan sonra hikâyeye başlamanın yine bir geleneği vardır. Âşık, sekiz veya on birli hece ölçüsüyle kendisinden doğaçlama olarak bir türkû okur ve meclise sorar: *Dün gece nerede galmıştık?*

Hikâye sonunda sevdâlıları birbirine kavuşturan âşık, bunların düşünlerini de hikâyeye eder ve kahramanları gerdeğe koyarken, hikâyeye içindeki kahramanlara veya mecliste bulunan âşıklardan birisine uzunca bir güzelleme okutur. Son olarak da hikâyeci âşık, tüm hasretler ve garipler için dua ettikten sonra "*Ustamızın adı Hıdır, elinden gelen budur*" diyerek hikâyesine son verir.

Azerbaycan

Azerbaycan halk hikâyeleri (dastanları) üç bölümden ibarettir: Ustadnâme, hikâyenin asıl kısmı ve duvaggapma.

Halk Hikâyelerinin Kaynakları

Halk hikâyelerinin kaynağı hakkındaki ilk görüş Fuad Köprülü'ye aittir. Konuyu şu şekilde sınıflandırır:

1. Eski Türk geleneğinden geçenler: Köroğlu, Dede Korkut.
2. İslâm geleneğinden geçenler dinî mevzular: Mevlid, Battal Gazi, Fütuhu's-Şam, Hazreti Ali Cenkleri, Hallac-ı Mansur vs.
3. İran geleneğinden geçenler: Kelile ve Dimne, Şeh-Nâme vs.

² **Cıgahı Tecnis:** Azerbaycan'daki türlerden biridir. Normal koşmanın içerisine cinaslı mânî ve bayatı dörtlüğünün eklenmesidir. *Cıga*, birtakım ötücü kuşların başının üzerindeki sorguçtur. Özellikle turalarda görülür.

Halk hikâyelerinin kaynağı ile ilgili olarak bir başka görüş de Pertev Naili Boratav'a aittir:

1. Olmuş vak'alar: Bunlar, gerçekte yaşanmış olan olayların etrafında teşekkül etmiştir. Bu tür hikâyelere Kuzeydoğu Anadolu'da *serküşte*, *kaside* Güneydoğu'da ise *bozlak* adı verilir.
2. Yaşamış veya yaşadığı rivayet olunan âşıkların tercüme-i hâlleri: Âşık Kerem, Âşık Garip, Sümmanî vs.
3. Köroğlu ve bu tipte diğer menkabeler: Köroğlu ve kolları.
4. Klasik manzum hikâyeler: Binbir Gece Masalları, Hüsrev ü Şirin, Leylâ vü Mecnûn, Yusuf u Züleyhâ vs.

Şükrü Elçin, Fuad Köprülü'nün tasnifine yakın bir tasnif yapmıştır:

1. Türk kaynağından gelenler: Dede Korkut Hikâyeleri, Köroğlu ve kolları, âşıkların hayatları etrafında teşekkül eden halk hikâyeleri ve bozlaklar.
2. Arap-İslâm kaynağından gelenler: Leylâ ile Mecnûn, Binbir Gece, Battal Gazi, Danişmendnâme vs.
3. İran-Hint kaynağından gelenler: Ferhat ile Şirin, Kelile ve Dimne vs.

Halk Hikâyelerinin Tasnifi

Bu hususta ilk adımı I. Kunos atarak, hikâyeleri üç kısma ayırır:

1. Kahramanlık romanı
2. Saz şairlerinin romanı
3. Saz şairlerinin kahramanlık romanı

Kunos, burada *halk hikâyesi* yerine *roman* kelimesini kullanmıştır. Roman ile halk hikâyesi arasında birçok farklılıklar bulunmasına rağmen, bir dönemin roman ihtiyacını halk hikâyelerinin karşıladığını düşünürsek, bu terimin o kadar da yanlış olmadığını söyleyebiliriz.

Nihat Sami Banarlı, halk hikâyelerini tasnif ederken destan ve masalları da bu grubun içinde değerlendirir:

1. Menkıbevî kahramanlık hikâyeler
2. Aşk hikâyeleri
3. Klasik edebiyattan doğan hikâyeler

Halk hikâyelerini hacimleri ve şekilleri bakımından tasnif etmeye çalışan İsmail Habib Sevük ise:

1. Büyük halk hikâyeleri (nesir esas, nazım az)
 2. Bozlaklar (nazım esas, nesir az)
- olmak üzere ikiye ayırır. Aynı araştırmacı konuyla ilgili başka denemesini şu şekilde yapar:
1. Dede Korkut Hikâyeleri
 2. Destanî halk hikâyeleri
 3. Hamasî halk hikâyeleri
 4. Aşklı hikâyeler

Pertev Naili Boratav ise halk hikâyelerini konularına göre değerlendirerek üç başlık altında sıralamıştır:

1. Kahramanlık hikâyeleri
 - Köroğlu ve Kolları
 - Diğer kahramanlık hikâyeleri
2. Aşk hikâyeleri
 - Kahramanı muhayyel olanlar
 - Âşık şairlerin romanlaşmış hayatları
3. Bu kategorilerin dışında kalanlar

-Aşk maceraları

-Meşhur kaçak ve kabadayılara ait hikâyeler

FIKRA

Fıkra ve Tanımı

Fıkra kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir. Dilimize başka dillerden geçmiş olan pek çok yabancı kökenli kelime gibi "fıkra" kelimesi de zamanla çeşitli kavramları ifade etmek için kullanılmıştır.

Fıkra kelimesini Ahmet Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmanî*'sinde "parça, cümle, kısacık hikâye, bend, madde, omurga kemiği"; Şemseddin Sami ise *Kamûs-ı Türkî*'sinde "omurga kemiği; makale veya yazının ayrıca bir kelâm teşkil eden ve bütününden ayrılabilen parçası; nizam veya kanun; ilmiyye ve fenniye kitaplarında bend, madde; küçük hikâye, kıssa" gibi ifadelerle açıklar.

Şükrü Elçin'in fıkraya getirdiği tanım ise şöyledir: "Umumiyetle gerçek hayat hâdiselerinden hareketle 'hisse' kapmayı hedef tutan ve temelinde az-çok nükte, mizâh, tenkid ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyelere 'fıkra' adı verilir."

Türk dilinin yazılı kaynaklarında fıkra ile ilgili ilk bilgilere Kaşgarlı Mahmud'un Divânü Lügâti't-Türk'ünde rastlamaktayız. Kaşgarlı, "Küg (كوك)" ve "Külüt (كولوت)" kelimelerini "Halk arasında ortaya çıkıp insanları güldüren şey" ve "Halk arasında gülünç olan nesne" şeklinde açıklar. İslâmiyet ile birlikte bu türden hikâyeler, Türk dilinde "hikâye, kıssa, masal, mizâh, nükte, lâtife vb." adlar altında anlatılmış ve yazılmıştır.

Fıkra terimi ile ilgili olarak Kazan'da³, Türkmenistan'da, Özbekistan'da ve Uygurlar arasında "lâtife" sözü yaygındır. Kazaklarda "ertegi", "aniz"; Türkmenlerde ayrıca "yomak", "değişme" ve "şorta söz" gibi deyimlere rastlanır.

Türk edebiyatında bu ad çeşitliliğine rağmen, bunlar arasında lâtife sözünün fıkra kompozisyonları için özellikle kullanılır hâle gelen, belirleyici terim niteliği kazandığı görülür. Lâtife sözcüğünün yanı sıra fıkra sözünün de edebiyatımızda görülmesi büyük bir ihtimalle tercüme yolu ile olmuştur ve Batıda bu tür kompozisyonları ifade etmek için kullanılan "anecdote" sözünü karşılamıştır. Cumhuriyet dönemine kadar bu iki terim edebiyatımızda yan yana kullanılmış; ancak bu dönemden sonra, fıkra teriminin temelli kullanım kazandığı görülmüştür.

Edebiyatımızda, bu türe mahsus ürünlerin ya da kompozisyonların toplanıp bir mecmua ya da antoloji içinde kendini göstermesi 14. yüzyıldan sonradır. Bu tür eserlere, "letâif" veya "letâifnâme" adı verilir.

Sözlü edebiyat türleri arasında fıkra, kendine özgü kompozisyonu ile ötekilerden ayrılır. Anlatım sırasında kelimelerin seçimi, tasvir biçimi, diyalog çatısı, konu seçimi ve hedef belirlemesi, ona, küçük hacimli kompozisyonu içinde bu farklılığı kazandırır.

³ Tataristan Özerk Cumhuriyeti'nin başkentidir.

Fıkra, bu özellikleri ile sadece sözlü anlatım, konuşma ve sohbet durumlarında değil; aynı zamanda yazılı anlatım türleri arasında da kendisine yer açar ve bu alanda kullanımının gerekliliğini kabul ettirir.

Fıkra, gerçek hayat ile bağlantısı olan olayları, bir fikri, sosyal ve beşerî kusurları, günlük yaşantımızda karşılaştığımız çarpıklıkları, gülünç durumları, tezatları, eski ile yeninin çatışmasını ince bir mizâh, hikemi⁴ söyleyiş, keskin bir ince alay ve güçlü bir tenkit anlayışına sahip üslup içinde, dramatik öğeleri ağır basan bir hikâye çatısı etrafında toplayarak, genellikle bir tipe bağlı olarak nesir diliyle anlatır.

Türk Fıkralarının Konuları

Türk fıkralarını genel bir sınıflandırmaya tâbi tutmak gerekirse;

1. Zihniyet, davranış, tavır ve tutum
 2. Fıkra tipleri⁵
- açısından ikiye ayırmak mümkündür.

Şükrü Elçin ise fıkraları konuları bakımından üçe ayırır:

1. Idare edenlerle edilenler arasında geçen olayları konu edinen fıkralar,
2. İnançlarla ilgili, dinî âdet ve merasimlere, yasaklara dair davranışları konu edinen fıkralar,
3. Sosyal, iktisadî ve siyasî görüş ayrılıklarından doğan çatışmaları konu edinen fıkralar.

Dursun Yıldırım, Türk fıkralarının konularını zihniyet bakımından yine üç grupta inceler. Bu grupta, Elçin'in gruplamasına benzer özellikler gösterir:

1. İnanç ve itikatlar
2. Yönetici ve yönetilenler
3. Günlük durumlar

Birinci grup içinde, inanç ve itikatların, dinî ve âdet ve merâsimlerin, dini yasaklarla hurâfelerin yarattığı anlamsız durumları veya yorumları, cahil din adamlarını ve dini istismar vasıtası olarak kullananları konu alan fıkralar yer alır.

İkinci grup içinde, başlangıçtan bu yana yöneticiler ile yönetilenler arasında cereyan eden durumlar, olaylar dile getirilir. Halk, bu fıkralar aracılığıyla düşünce, tutum ve davranışını yöneticiye yansıtmaya çalışır. Bu fıkralarda, karşılaşılan haksızlıklar, zorbalıklar, baskılar, yolsuzluklar, adaletsizlik, iltimas, rüşvet gibi durumlar, tenkit ve alay konusu edilir.

Üçüncü grup içinde yer alan fıkralar ise, günlük durumlar içinde karşılaştığımız muhtelif tezatların, çatışmaların yarattığı problemleri, sosyal ve beşerî kusurları, olayları işler. Bu fıkralarda açgözlü, bencil, hilekâr, rüşvetçi, karaborsacı, dolandırıcı, kavgacı, zorba, geçimsiz, dedikoducu, hırsız, arsız, gurur ve kibir düşkünü tipler alay konusu edilir.

⁴ Felsefî

⁵ Nasreddin Hoca, Bektaşî, İncili Çavuş, Karadenizli vb.

Tüm bunlardan yola çıkarak, "fıkralar, insanların çeşitli durumlar karşısında, tarihî seyir içerisinde aldığı tavır, tutumu, gösterdiği tepkiyi, verdiği hükmü yansıtır" diyebiliriz.

Türk Fıkralarının Yapı ve Kompozisyon Özellikleri

Fıkralar, sözlü edebiyat ürünleri arasında kültür farklılaşmalarından en az etkilenen ve değişime uğrayan bir biçime sahiptir. Dış yapısını bir hikâye gömleği; iç yapısını ise çok yönlü ve karmaşık bir mekanizma kurar. Bu estetik biçim, dıştan incelendiğinde küçük hacimli bir olay tasviridir. Her hikâye içinde bir durum anlatılır; bu durum çoğu zaman, tiplerin, içinde yer aldığı sahnenin/mekânın tasviri ile açılır ve sonrasında sahnede görülen çeşitli tipler yardımıyla kompozisyon son biçimine erişir. Tipler, olumlu, olumsuz ya da dinleyici/seyirci roller içinde görülür. Sahne tasviri ile ortaya çıkan her durum, düşünce ve davranış, bu tipler arasında geçen konuşma ya da tartışma ile aydınlığa kavuşur ya da bir hükme bağlanır. Hikâyenin kurgusuna dikkat edildiğinde, tiplerin tek perdelik bir piyes oynadığı anlaşılır. Fıkranın bu özelliği, her birine küçük bir tiyatro eseri hüviyeti kazandırır.

Fıkraları, meddâh hikâyelerinin öncüleri sayabiliriz. Belki de meddâhlık sanatı ve metinleri, fıkra kompozisyonlarının ve anlatıcılarının gelişmesiyle ortaya çıkan bir sanattır.

Fıkranın estetik yapısını tezat unsurlarının düzenlediği içyapı ortaya çıkarır. Tezat, kuruluş bakımından bir tez ile bir karşı tezdən oluşur. Durum tasviri ya da sahne tasviri adını verebileceğimiz kısımda, tezadı ortaya çıkaran unsurlar veya tezadın dayanakları olan olay, hareket ya da düşünce sergilenir. Tezat unsurları, tipler tarafından temsil edilir. Tipler arasında geçen konuşma aracılığıyla tez ve karşı tez tartışılır, muhakeme edilir. Muhakeme ise bir sonuçla biter. Sonuç kısmı açık bir şekilde varılan hüküm ile bu hüküm içinde gizli olan hisseden ibarettir.

Anlatımda, gerçekçilik, açıklık, anlaşılabilirlik, az söz ile çok şey anlatma; durumu, hareketi veya düşünceyi doğru ve amaca uygun biçimde ifade etme, kelimeleri titizlikle seçme ve bütün bunları mesajı doğru verecek biçimde istif etme göze çarpan özellikler arasındadır.

Şiir kompozisyonlarında olduğu gibi fıkra kompozisyonlarında da herhangi bir kelimenin yeri değiştirilemez, mesajı değiştirecek yeni bir kelime bulmak mümkün değildir ve kelime kaldırılıp atılamaz; çünkü kompozisyon içinde yer alan her kelime, mesajın ortaya çıkmasıyla ilgili belirli bir görev yüklenmiş durumdadır.

Fıkraların anlatımında kullanılan dil, açık, sade ve anlaşılır bir özelliğe sahiptir. Anlatım sırasında göze çarpan cümle tipleri geçmiş zaman, geniş zamanın hikâyesi, soru ve emir biçimde kurulanlardır. Bu tiplere yarım kalmış konuşma cümleleri de ilave edilebilir.

Türk Fıkralarında Şahıs, Zaman ve Mekân

Türk fıkralarının şahıs kadrolarında gerçek veya kesin bir belirlilik yoktur. Şahıs kadroları tiplerden oluşur ve bunlar da geçmişte ya da günümüzde karşılaşılan ve hâlen karşılaşmakta olduğumuz insanlardan ibarettir. Geçmişin yeniçeri, subaşı⁶, derviş, molla, sadrazam, ağa gibi tiplerinin yanında günümüzde bakkal, şair, muhtar, vali, aktör, avukat, öğretmen, çocuk, anne, baba, dede, ressam... gibi hayat sahnesinde rastladığımız yeni tiplerin bir kısmını oluşturur. Tipler için yapılabilecek en kısa tanım, "her birinin içimizde biri olduğu" biçiminde ifade edilebilir.

Fıkraların şahıs kadrosunda yer alan insanlar:

1. Müspet
2. Menfi
3. Dinleyici-seyirci

gibi gruplara ayrılabilir. Fıkra kompozisyonu için gerekli diyalog, ilk iki tip arasında cereyan eder. Üçüncü grup tipleri, kimi zaman diyalog akışı içinde tartışmaya soru cümleleriyle katılır.

Zaman kategorisi de fıkra kompozisyonları içinde tam bir belirsizlik içindedir. Zaman, yaşamakta olduğumuz hayatın -geçmiş ve bugün dâhil- tamamını kapsayan belirsiz bir geniş zaman özelliği içinde görülür. Tarih; bir gün, zamanın birinde, bir akşam, bir sabah, filan padişahın devrinde... gibi ifadeler ile tayin edilir; yani belli bir zaman kronolojisi gerçek anlamda söz konusu değildir.

Fıkralarda olayın cereyan ettiği bir mekân mevcuttur. Bu mekân, kimi zaman tüm özellikleri ile tasvir edilir, kimi zamansa tipler arasında gerçekleşen konuşmaların cümleleri arasına yerleştirilen kelimelerin yarattığı atmosfer ile anlaşılabilirlik kazanır. Dağ, bayır, ırmak kenarı, deniz kıyısı, çayır, tarla, kır, kasaba, köy, mahalle, sokak, han, hamam, dükkan, ev, kahve, cami, okul gibi hakikî hayat sahneleri, fıkralarda görülen mekânın muhtelif parçalarıdır.

Fıkraların Amacı ve Oynadığı Roller

Öğretmen ders anlatımını, politikacı nutkunu, işadama görüşmesini, insanlar sohbetlerini renklendirmek, sıkıcılıktan kurtarmak için fıkralardan sıkça yararlanırlar. Kimi zaman fıkralar, bizi bazı meselelerin uzun uzun anlatılıp açıklamalara girişme sıkıntısından kurtarır. Fıkralar, insanları zihnen dinlendirir, günlük sıkıntıların yarattığı boğucu atmosferden uzaklaştırır. Bir bakıma küçük komedi oyunlarıdır. İnsanların gülmeye, psikolojik rahatlama ihtiyacını karşılarlar. Güldürürken, aynı zamanda ders de verirler.

Fıkralarda Fıkra Tipi

Fıkra tipi, fıkranın vazgeçilmez kahramanıdır. Bu tip, ya yaşamış bir insanın özelliklerinin gerekli biçimde

⁶ Osmanlılarda kapıkulu süvarileri arasından, savaş zamanı güvenlik işlerine bakmak, barış zamanı da vergi toplamak işleri için ayrılan kimse.

zenginleştirilmesi, ona istenen temsil gücü yüklenmek suretiyle, ya da etnik, dinî, kültürel özelliklerin gerekli seviyelerde insan gömleği içine yerleştirilmesiyle hayat sahnesine çıkarılır. Yaşanmış şahıslar üzerinde gelişen fıkra tipleri, onlardan kimi izler taşısa bile artık yeni bir kimlik içindedirler; öz kişilikleri arka plana atılır ve tamamen unutulur. Aynı zamanda halkın gözü, kulağı, hissiyatı, aklı, yargı gücü ve sesi olma işlevlerini yüklenen fıkra tipleri, etkili bir sosyal tenkitçi gücüne erişir.

FIKRA ÖRNEKLERİ

Hoca, bir gün, kendisinin erenlerden olduğunu söylerken birisi der ki:

-Bir kerâmet göster öyleyse.

Hoca:

-Ne istersin? diye sorar.

Adam:

-Şu karşıkı dağı çağır, ayağına gelsin, der. Hoca üç kere, "gel yâ mübârek" diye seslenir. Tabiatıyla dağda bir kıpırtı bile olmaz. Hoca derhal dağa doğru yürümeye başlar. Adam:

-Ne yapıyorsun Hoca? der. Hani dağ gelecekti, sen mi gidiyorsun?

Hoca hem yürür, hem de cevap verir:

-Bizde gönül, kibir olmaz. Dağ yürümezse abdal yürür.

*

**

Hoca, bir aralık kadılıkta bulunmuştu. Bu sıralarda bir gün, yanına birisi gelip der ki:

-Ya Hoca, yayılırken, sizin alaca inek, bizim ineği karnından süsmüş, öldürmüş.

Hoca:

-Sahibinin suçu yoksa nesne gerekmez. İnekten kan pahası alınmaz ya, der. Adam bu sözü duyunca:

-Yanlış söyledim kadı efendi, der. Ölen sizin inek, öldüren bizimki.

Hoca da, daha adam sözünü tamamlamadan:

-İndirin raftaki şu kara kaplı kitabı, der.

*

**

Ramazan bayramında herkes yeni ve temiz elbiselerini giyip, birbirleriyle bayramlaştıkları gün, bir fakir Bektaşî dedesi, üstü başı pis halde Beyazıt Camii'nin önünden geçerken, bembeyaz sarığı, tertemiz cübbesi ile bir hoca karşısına çıkıp:

-Be adam, mübarek bayram günü bu pis gömlekle dolaşılır mı? Gömleğini yıka! deyince, Bektaşî aldırmayarak:

-Be hocam, yıkayayım ama kirlenir, demiş.

Hoca:

-Yine yıka, demiş.

Bektaşî:

-Yine de kirlenir, diye direktmiş.

Hoca inatla:

-Yine yıka, deyince Bektaşî'nin tepesi atmış ve şu cevabı vermiş:

-Behey imânım! Biz bu dünyaya gömlek yıkamaya mı geldik? demiş.

*

**

Şah Abbas'ın sarayında kapağı zümrütler, inciler ve yakutlarla süslü bir mangal varmış. Bu mangalın iki kulpuna da göz alıcı elmaslar oturtulmuş. İncili Çavuş'un İran'a gittiği sırada Şah, Türk Elçisine sarayın ihtişamını göstermek ister. Türk elçi heyeti sarayı gezerken bu çok süslü mangala hayran kalır; ancak saray hademelerinin kaşla göz arasında bu mangalı diğer gezilecek odalara gizlilikle taşıdıklarını fark eder. Şah'ın maksadı, her odada böyle kıymetli mangalların bulunduğunu göstermekmiş. Sarayı gezdikten sonra Şah, elçinin izlenimlerini sorar. İncili Çavuş şu cevabı verir:

-Sarayınız güzel, büyük; gezmekle bitiremedik, çok yorulduk; ama mangalınız da bizimle birlikte yoruldu.

*

**

Londra'ya giden Hemşinli, sokakta gezerken karşıdan geçen birini gözü ısırır. Kendi kendine "Ha pu bizim hemşehrudur" diyerek adamın peşinden koşar. Yaklaşınca:

-Hemşehrur, sen Türk misun? der. Der amma, cevap alamaz. Adam kafasını dikmiş, yürümeye devam eder; fakat Hemşinli sormakta ısrar eder. Nihayet adam:

-Pırak yakami, ben İncilizum, der.

TEKERLEME

Kavram ve Tür Olarak Tekerleme

Tekerlemeler; şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam ve kesin olarak çizilmemiş halk edebiyatı ürünleridir. Bunun en önemli sebebi, tekerlemelerin daha çok bilmece, âşık şiiri, masal, ninni, oyun, halk hikâyesi, halk tiyatrosu gibi pek çok halk edebiyatı ve folklor türünün içinde yer almaları olsa gerektir. Buna rağmen, tekerlemeleri diğer türlerden ayıran şekil, muhteva ve anlatım özellikleri vardır ve daha çok çocuk folkloru içerisinde göze çarpar.

Tekerleme sözünün en eski kullanımlarından biri sayılabilecek bir beyit, Niyazi Mısıri'ye ait olarak bilinmektedir. *Tarama Sözlüğü*'nde tekerleme maddesi yer almamakla birlikte, *Derleme Sözlüğü*'nde; "1. Masallara başlarken söylenen yarı anlamlı ve yarı anlamsız sözler. 2. Atasözü." olarak anlamlandırılmıştır. Şemseddin Sami'nin *Kâmûs-ı Türkî*'sinde "saçma sapan mukaddime, masal tekerlemesi." sözleriyle karşılaşılır. Tekerlemeyle ilgili bir diğer kavram olan *yanıltmaç* da *Türkçe Sözlük*'te "Karşıdakini yanıltıp başka şey söylemesine yol açacak biçimde düzenlenmiş söz." şeklinde verilir.

Bir edebî tür olarak tekerlemeye, kaynakların çoğunda yeteri kadar bütüncül ve kuşatıcı bir tanım getirilememiştir. Mehmet Zeki Pakalın, tekerleme kavramını sadece saz şiiri açısından değerlendirdiği tanımında "Saz şairlerinin fasıl adı verdikleri toplu ahenk sırasında müsabaka mahiyetinde şiir söylemesi yerinde kullanılır bir tabirdir." demektedir. Sami Akalın, Ali Püsküllüoğlu gibi araştırmacılar da edebî tür olarak tekerlemeye değişik tanımlar getirmişlerdir.

Tekerleme ilgili olarak şunlar söylenebilir: Tekerleme denilince akla ilk gelen özellik "anlamsız", "yarı anlamlı yarı anlamsız" veya "saçma sapan" sözlerden oluşmuş olmasıdır. Hemen ardından, tekerlemelerin ağırlık olarak masalların girişinde yer aldığı bilgisi vardır. Tekerlemelerin, saz şiiri ve orta oyunuyla ilgili terim anlamı da tanımlarda geçmektedir.

Tekerleme menşei hususunda iki görüş dikkati çekmektedir: Bu görüşlerden ilki Ahmet Talât Onay'a aittir. Onay, âşık şiirindeki şeklini esas alarak, tekerleme kelimesinin "teker" sözünden kaynaklandığını ifade eder. Kavramın şairlerce söylenen şeklinin "tekellüm" olduğunu da hatırlatır ve bu iki kavram arasındaki fonetik yakınlığı da hesaba katarak, tekerlemenin halktan şairlere ya da şairlerden halka geçmiş bir kavram olabileceği fikrine ulaşmaktadır. Şükrü Elçin ise, tekerlemelerin, dinleyici ya da seyirci topluluğunun dikkatini çekmek için tiyatrodaki gonga benzer bir ihtiyaçtan doğduğunu düşünür ve "Yuvarlak bir şeyi hareket ettirip yürütmek." manasındaki maddî karşılığına da uygunluk gösterdiğini ifade eder.

Tekerleme kavramı, Azerbaycan'da âşık edebiyatı türü olarak; Makedonya, Bulgaristan, Gagauz, Kıbrıs, Dobruca ve Irak Türkleri gibi Türkiye

coğrafyasına yakın ilişkideki Türk toplulukları arasında ise masal tekerlemesi karşılığı olarak "pişrov" sözü tercih edilmektedir. Tür ve şekil problemi diğer Türk edebiyatlarında da var olduğu için isimlendirmede farklılıklar vardır. Mesela Türkmenler, neredeyse bizdeki tekerleme kavramına yakın bir görevde "sanavaç", Azeriler ise "düzgü" terimini kullanmaktadırlar. Tekerlemenin alt dallarından yanıltmaç ve sayışmaca sözlerinin ise daha yaygın olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir. Azerbaycan'da "sanama, çaşıdırma, yanıltmaç", Kırgızlarda "cañılmaç", Kazaklarda "cañıltpaş", Kazan Tatarlarında "sanamış", Dobruca Tatarlarında "sayma", Kırım Tatarlarında "tez aytuv", Türkmenlerde "yanıltmaç, sanavaç", Gagauzlarda "sayılmak, dil kırmak veya yanıltmaç", Irak Türkmenlerinde "çaşırtma" sözleri bu manaları vermektedir. Bizim, tekerleme kavramı altında değerlendirdiğimiz pek çok metin ise diğer Türk yurtlarında *cır, takmak, yakmaza, öleñ, ırım, arbav, beşik cırı, beşik nağmesi, acıtma, arzulama, besleme, cıratma, ohşama, ezizleme, eylendirme, layla, im-tom, aydım, yaremazan, carapazan* gibi çok çeşitli adlandırmalarla karşımıza çıkmaktadır.

Tekerlemelerin Kökeni ve Teşekkülü

Tekerlemelerin teşekkülü konusunda pek fazla araştırma yapılmamıştır. Bu konuda fikir ileri sürenlerden Şükrü Elçin; "Tekerlemelerin kaynağını aklın kanunları dışında hayalî, uydurma söz ve vakalarla gerçek maceralar teşkil eder. Ayrıca bazı şaman dualarının kutsî değerleri ile sihir güçlerini kaybederek tekerlemelere bir bakıma zemin teşkil ettiği söylenebilir." demektedir.

Birtakım tekerlemelerin kökenleri çok eski şaman dualarına, özellikle İslâm öncesi dinî törenlerde söylenen sözlere kadar uzanmaktadır. Bunu bilhassa Türk dünyasında hâlâ yaşamakta olan, tabiat güçleri ile hastalık ve felaketleri savmak için söylenen tekerleme örneklerinde görmekteyiz. Kırgızlar, Kazaklar, Tatarlar, Özbekler ve Türkmenler gibi bugün İslâmiyet'i kabul etmiş kavimlerde, eski kam, baksı, şaman gibi pek çok özelliği bünyesinde barındıran bakıcıların hastalık sağıltmak için okudukları duaların izlerini bulabilmekteyiz. Bir bakıma dua niteliği taşıyan tekerlemeler, özellikle Orta Asya Türk toplulukları arasında bütün canlılığıyla yaşamaktadır.

Eski tekerlemelerin önemli bir kısmı asıl fonksiyonlarını kaybederek ve zamanla şekil ve üslup değiştirerek günümüzün tekerlemelerine kaynaklık etmiştir. Bazı tekerlemeler ise yeniden işlenmiş, değiştirilmiş ve günün şartlarına uygun bir fonksiyon kazanmıştır.

Tekerlemelerin Kaynakları

1. Çocuk Zihninin Serbestliği: Çocuk ruhu ve zihninin hür ve serbest oluşu, tekerlemelerin daha ziyade çocukların dünyasında yer almalarına zemin hazırlamıştır. Çocuğun, dünyayı ve nesnelere birer oyuncak gibi algılayıp onlarla serbestçe oyunlar oynaması neyse, sözlerle herhangi bir gramer veya anlam kaygısı gütmeden serbest cümlecikler ve

birimler oluşturması da öyledir. Çocuk muhayyilesi, sözleri seçerken ve bir araya getirirken, akıl ve mantık, gerçeklik gibi endişeler duymaz. Kelimeler, son derece değişken çağırışım ve ilişkilerle bir araya getirilir. Bunlar da tekerlemeleri oluşturur.

2. Hayal ve Düşler: Rüya; akıl, mantık ve duyarın gerçeklik algılaması dışındaki bir ortam olarak kabul edilmektedir. Şuuraltının boşaldığı ortamlardan biri olarak değerlendirilen rüyalar, bu sebeple sembolik olarak yorumlanmaktadır. Tekerlemelerin bir kısmının da rüya olarak anlatıldığı malumdur. Masallarda, orta oyunu ve Karagöz'de rüya tarzında anlatılmış tekerlemelere rastlamak mümkündür. Boratav, duyguları ve hayal gücünü kamçılayıcı "yapma düşler" in de tekerlemelerin teşekkülünde rol oynadığını belirtir. O, tekerlemelerin kaynağında halk şiiri metinlerini de saymıştır. Tekerlemelerin bir kısmı rüyada görülenlerin gerçekmiş gibi anlatılması esasına dayanır.

3. İçki, Esrar vb. İçme: Şamanizm'de Tanrı ve ruhlarla ilişki kurmak ve onun ötesinde yer alan daha büyük bir gerçeğe ulaşmak için gökyüzüne giden kapıları araladığına inanılan kutsal bitkiler vardır. Bu bitkiler, aklın kontrolünü devreden çıkararak şuuraltının serbestçe boşalmasını sağlar.

4. Şamanlık Esrimesi: Şamanın, ayin sırasında kendisinden geçmesi ve aşkınlık hâleriyle ortaya çıkan anlamsız sözleri, tekerlemelere kaynaklık edebilir.

5. Tasavvufi Aşkınlık: Tasavvufi aşk durumunun aşkınlığıyla, sıradan insanların anlayamayacağı veya hoşlanmayacağı sözler söylemek; latife, şaka, eğlence, maskaralık etmek ve bunların neticesinde şekillenen söylemler ile tekerlemeler arasında sıkı bir bağ vardır. Yunus Emre'nin "Çıktım erik dalına anda yidim üzümü." mısraıyla başlayan şathiyesi, başta Niyazi Mısri olmak üzere pek çok kişi tarafından tasavvufi boyutuyla şerh edilmiştir.

6. Yalan: İnsanın, kendisine acı vermesi muhtemel gerçeklerden kurtulmak amacıyla söylediği doğru ve gerçek olmayan, kurgulanmış sözlere yalan denir. Tekerlemelerde yalan ise, bu tanımın dışında tutulur; çünkü hem söyleyen hem de dinleyen, yalanın farkındadır. Hatta anlatıcı, çoğu zaman bunu ifade etmeye de ihtiyaç duyar: "Portakalı soydum/Başucuma koydum/Ben bir yalan uydurdum..." demeyi ihmâl etmez.

7. Olağanüstülük ve Abartma: Tekerlemelerde anlatılanlar, akli ve mantığı devre dışı bırakır; olağanüstü niteliktedirler ve abartıyı işaret ederler.

8. Mizah: Tekerlemeler, duygusal olarak algılanan gerçekliği önemsemeyen ve onun yerine gerçeküstü bir dünya kurmak amacıyla alaya alır.

Tekerlemeler, insan psikolojisinin kökenlerine iner. Dolayısıyla bu hususlara, çılgınlık ve delilik gibi durumları da eklemek mümkündür.

Eski dönemlerde belirli bir görevi ve anlamı olan edebî metinlerin, günümüzde anlamlarını ve

görevlerini yitirerek tekerleme hâline gelmeleri de mümkündür. Eski toplumların işlevsel olarak ritüellerde kullandığı sözler, bir nevi şiir sihirleri diyebileceğimiz metinler; işlevlerini yitirdikleri zamanlarda çocuk folkloruna tortu olarak çökebilirler.

Ayrıca, tekerlemelerin önemli bir kısmı da yakın zamanlarda, hatta anında söylenmiş sözlerden oluşmuştur.

Tekerlemelerin Anlatım ve Muhteva Özellikleri

1. Tekerlemeler, belli bir ana konudan yoksundurlar. Anlamlarından çok işlevleriyle değerlendirilebilirler.

2. Tekerlemeler, mısra başı ve mısra sonu kafiye, aliterasyon ve secilerle sağlanan ses oyunlarıyla ve çağırışımınla birbirine bağlanmış, belirli bir nazım düzenine kavuşturulmuş, birbirini tutmayan hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir.

3. Tekerlemede duygu, düşünce ve hayaller tezat, mübalağa, şaşırtma, tuhaflık ve güldürmeye dayalı birtakım söz kalıpları içinde art arda sıralanır ve yuvarlanır.

4. Tekerlemede düşünceye sadece bu nazım unsurları kılavuzluk eder; muhteva diğer halk edebiyatı türlerinde olduğundan kararsız ve tutarsızdır. Şekil ve fonksiyon, muhtevanın önüne geçmiştir. Hatta bazı oyun tekerlemelerinde tamamen anlamsız sözler bir araya gelebilmektedir.

5. Bazı tekerlemeler karşılıklı soru ve cevap şeklinde, zincirleme diyalog hâlinde gider.

6. Tekerlemeler, muhteva ve anlatım bakımından yakın veya yabancı halkların tekerlemeleriyle benzerlikler gösterebilir. Özellikle Türk topluluklarının tekerlemeleri gerek şekil, gerekse muhteva yönünden birbirine çok benzemektedir.

Tekerlemelerin Şekil ve İfade Özellikleri

1. Mensur Tekerlemeler: Masal tekerlemeleri ve yalanlamalı masallar, halk hikâyesi döşemeleri, orta oyunu ve Karagöz tekerlemeleri genellikle nesirdir. Özellikle seci ve aliterasyonla söylenen bu yarı nazım tekerlemeler, dinleyenleri, tekerlemenin bağlı olduğu türün atmosferine hazırlama vazifesi üstlenir. Tek veya birbirine bağlı birkaç cümleden meydana gelen yanılmaçları da nesre yakın bir tekerleme olarak değerlendirmek mümkündür.

2. Yarı Manzum Tekerlemeler: Oyunlarda kullanılan tekerlemeler genellikle nazım ağırlıklı parçalardan meydana gelmişlerdir. Bu tip tekerlemelerde belirli bir nazım ölçüsü yoktur. İkili konuşma/diyalog şeklinde olanların bazılarında nazım ölçüsü bulunmaz; ancak bunlarda da kafiyeler, ses tekrarları ve şaşırtıcı hayal zincirlemeleri, anlatıyı nazma yaklaştırır.

3. Manzum Tekerlemeler: Bir halk şiiri türü olarak anılan tekerlemelerin dışındaki tekerlemelerde de

nazım unsurları dikkati çeker. Bunları mısra sayısı, ölçü, durak ve kafiye düzenleri bakımından değerlendirmek mümkündür.

a. Mısra Sayıları: Tekerlemeler, mısra ve hece sayıları, kafiye düzenleri itibariyle çeşitlilik göstermektedirler. İki veya üç mısralı oyun tekerlemeleri az da olsa görülürken, yirmiyeye kadar uzanan çok mısralı tekerlemelere de rastlanır. Ayrıca mani ya da bayatı gibi dört mısradan oluşan tekerlemeler de vardır.

b. Ölçü: Tekerlemelerde pek düzenli olmasa da çeşitli ölçüler kullanılmıştır. İki heceden başlayıp 7, 11 ve daha fazla heceye kadar çeşitli ölçülerle söylenmiş tekerlemeler vardır.

c. Durak: Tekerlemelerin hece sayısı tutarlı olan mısralarında $3+2=5$, $4+3=7$, $4+4+3=11$ gibi duraklar göze çarpar. Sayışmacalarda ise bazen hece bazen de kelime üzerinde vurgu yapılır.

ç. Kafiye: Tekerlemelerdeki kafiyeyi, edebî anlamda sistemli bir kafiye olarak değerlendirmek mümkün değildir. Asıl olan sadece ses benzerlikleriyle metnin devamını ve sözlerin tekerlenmesini sağlamaktır. Bu bakımdan kafiye yerine ses benzerliklerinden bahsetmek daha doğru olur.

Tekerlemelerin İşlevleri

1. Tekerleme, birbirine aykırı düşünceleri ve olmayacak durumları bir araya getirip, mantık dışı birtakım sonuçlara varmakla şaşırtıcı bir etki yaratır. Örgüsü ve konusu bakımından bu özelliğiyle tekerlemeler, beklenmedik hayal oyunlarının boşanırmasıyla şaşırtmak, eğlendirmek ve keyiflendirmek için başvurulan bir söz cambazlığıdır.

2. Masallar, halk hikâyesi, orta oyunu ve karagözde dinleyicileri anlatıya hazırlayan bir giriş vazifesi görür; anlatılanların uydurma ve gerçek dışı olduğunu sezdirir. Ayrıca masallarda zaman ve mesafe geçişlerinde kolaylık sağlayan bir kalıp ifade özelliği gösterir.

3. Oynularda ise ebe seçimi, ebe çıkarma, tarafların tespiti ve oyunların bölümlerinin birlikte yürütmesini sağlama gibi fonksiyonları vardır.

4. Tören tekerlemeleri ise daha ziyade tabiat güçlerini, olaylarını ve varlıklarını etkilemek için söylenen "tılsımlı" söz özelliği göstermektedir.

5. Yanıltmacalar, çocukların dil gelişiminde önemli bir rol oynar.

Tekerlemelerin Tasnifi

Konu üzerinde en önemli çalışmaları yapan Boratav, tekerlemeleri başlıca dört gruba ayırır:

1. Masal tekerlemeleri.
2. Oyun tekerlemeleri.
3. Tören tekerlemeleri.
4. Bağımsız söz cambazlığı değerinde tekerlemeler.

Mehmet Yardımcı, bu tasnifi genişletir ve tasnife iki ana kısım daha ekler:

- Âşıkların söyledikleri tekerlemeli şiirler.
- Karagöz-Hacivat tekerlemeleri.

Doğan Kaya ise bu tasnifi alt bölümler de eklediği dokuz ana başlığa çıkarmıştır:

1. Çocuk tekerlemeleri.
2. Masal tekerlemeleri.
3. Mektup tekerlemeleri.
4. Tören tekerlemeleri.
5. Okşamalar.
6. Dua, dilek ve niyet tekerlemeleri.
7. Seyirlik oyunların icrasında söylenen tekerlemeler.
8. Muhtelif vesilelerle söylenen tekerlemeler.
9. Türkü, şarkı ve şiirlerin değiştirilmesiyle oluşanlar.

GÖROGLUNUN DÖREYİŞİ

Gadim zamanlarda Çandibil dien bir yurt bardı. Ol yurtda beyik beyik dört dag bardı. Onson oña Çardaglı Çandibil hem diyyerdiler. Halkının köpi çarvadı, düe, at, garamal bakardı. Aral deryasından suva yakardı. Özi Türkmenlerdi. Hekimine Cıgalı Beg dierdiler. Onun Gencim Beg, Mömin Beg, Adı Beg dien ogulları bardı. Gencim ayallıdı, mallıdı yane gatı gısgançdı. Ol malını köpeldip, başga yurtlar bilen savda ederdı. Zadıni özi iyip-içmezdi. Başga dogan garındaş, dost-yarlarını çağırıp, hezzet-hörmat etmezdi. Her günde goyun-geçisiniñ sürülerinde eñemesini möcek yarıp, gara leş edip giderdi. Şonda-da Gencim oları çopana bermezdi.

Mömin bolsa ne sag, ne delidi, üstesine-de gözi şullıdı. Onuñ özi cuvana yalı, işleyşi eşek yalı, iyşi sigır yalı. Deliligi tutanda, aklamalı yerde gülübırdı. Biri bir zat sorasa, turup ötegiderdi. Muni öylendircek bolsalar, ilki özi almadı, soñ bolsa oña giz beren bolmadı. Muña bolsa onuñ kellesiniñ kel yalı hem gicemedi. Şunlukda, bu öylenmen galbersin.

Adı Begiñ gözi gırgınıñkı, gulagı hüviniñki yalıdı, murtları garlavacıñ ganatı yalı caytarışıp durdı. Özi akıllı-başlıdı. Bir zadı diline alsa, şonu etmen goymazdı. Onsoñ, munuñ yanına bir topar horlanıp yören galıñ batır yiğitler üşüşüp başladı. Olar:

- Adı Beg, sen bir gayratlı goç yiğit, bir yerde karar tapıp bilmen yören adam, gel, sen bizi yanına al, biz seniñ aydaniñdan çıkmalı! Bolyarmı? — diydiler.

Adı Bege-de geregi şolar yalı adamlar. Olarıñ kırk sanısını yanına kabul edip aldı. Cıgalı Begiñ yaşı bir neçe baran. Onsoñ ol: <<Meniñ ogullarımiñ içinde iñ bir kemallısı şu Adı Begim. Gel, indi şunu öz ornumda goyayın>> diyip Adı Begi yurda soltan etdi.

İndi bu söz bu yerde galıbersin. Habarı başga yerden eşideliñ.

Arabistan yurdunıñ Reyhan Arap dien bir pañşası bardı. Ol günlerde bir gün Şırvan velayatınıñ pañşasınıñ gızı Gülendam pere aşık bolup mekanından çıkıp ugradı. Az yöridi-köp yöridi, bir neçe gün yol yöridi. Pañşanıñ dergehine barıp arz vağtı arza durdı.

- Arzım bar, pañşahı-alem!
- Ne arzıñız bar, aydıñ.
- Men sizin gızınıñız Gülendam Periniñ at-ovazasını eşidip, oña aşık bolup geldim. Berseñiz, özüñüz biliñ, bermeseñiz hem, özüñüz biliñ! — diydi.

Pañşa bir meydan aşak gözlep oturdı. <<Dogrı gelen keyigiñ iki gözünden başga aybı yok, ol bir goç yiğit eken>> diyip oylanıp:

- Dileniñiz gız bolsa, berdik — diydi. Reyhan Arap gulluk aytdı.

Ondan soñ Reyhan Araba:
- Goç yiğit, otursañ-yurt, gitseñ, yol gutlı bolsun — diydi.

GÖROĞLU'NUN TÜREYİŞİ

Eski zamanlarda Çandibil denen bir yurt vardı. O yurtda büyük büyük dört dağ vardı. Ondan sonra ona dört dağlı Çandibil derlerdi. Halkının çoğu küçükbaş hayvan, deve, at, koyun yetiştirirdi. Aral Gölü'nden hayvanlarını sularlardı. Türkmendiler. Valisine Cıgalı Bey derlerdi. Onun Gencim Bey, Mömin Bey ve Adı Bey adlı oğulları vardı. Gencim evliydi, zengindi. Aynı zamanda da kıskançtı. O, malını çoğaltıp başka ülkelerle ticaret yapardı. Hiçbir şeyini kendi yiyip içmezdi. Kardeşi, dostu, akrabasını çağırıp hizmet, hürmet etmezdi. Her gün koyun, keçisinin birçoğunu kurtlar yer, kara leş edip giderdi. Bu durumda bile Gencim onları çobana vermezdi.

Mömin ise ne sağ ne de ölüydü. Üstelik de gözü akıntılıydı. Kendisi büyük bir sinek gibi, çalışması eşek gibi, yemesi ise sigır gibiydi. Eğer deliliği tutarsa, ağlanacak yerde gülerdi. Biri bir şey sorsa çekip giderdi. Bunu evlendirecek oldular, ilk önce kendi istemedi. Daha sonra da ona kız veren olmadı. Böyle olsa da onun kafası kel gibi kaşınmamıştı. Şurada evlenmeden kalıversin.

Adı Bey'in gözü iyi görürdü, kulağı baykuş kulağıydı, bıyığı kırlangıcın kanadı gibiydi. Akıllıydı. Bir söz verse yapmadan bırakmazdı. Sonra onun yanına bir grup toplandı, zengin ve kahraman yiğitler üşüşüp gelmeye başladı. Olar:

- Adı Bey, sen bir çalışkan koç yiğit. Bir yerde karar verip durmadan dolaşan adamsın. Gel bizi yanına al. Biz sözünden çıkmayalım! Olur mu? — dediler.

Adı Bey'in de ihtiyacı öyle kişilerdi. Onların kırk tanesini yanına kabul edip aldı. Cıgalı Bey'in yaşı çok ilerlemişti. Sonra o: <<Benim oğullarımiñ içinde en olgunu şu Adı Bey'dir. Gel şimdi şunu kendi yerime koyayım>> deyip Adı Bey'i yurda soltan etti.

Şimdi bu söz burada kalıversin, haberi başka yerden işitelim.

Arabistan yurdunun Reyhan Arap denen bir pañşahı vardı. O, günlerden bir gün Şırvan vilayetinin pañşahının kızı Gülendam Peri'ye aşık olur, mekanından çıkar. Az yürüdü, çok yürüdü, birçok gün yol yürüdü. Pañşahın sarayına varıp arz günü arza durdu.

- Arzım var, alemin pañşahı!
- Ne arzıñız var, söyleyin.
- Ben sizin kızınıñız Gülendam Peri'nin şöhretini işitip ona aşık olup geldim. Verirseniz siz bilirsiniz, vermezseniz de siz bilirsiniz! — dedi.

Pañşah bir basamak aşağı baktı, tahta oturdu. <<Dogrı gelen geyiğın iki gözünden başka aybı yoktur, o bir koç yiğitmiş>> diye düşünüp:

-İsteğiniz kız ise, verdik — dedi. Reyhan Arap itaat etti.

Ondan sonra Reyhan Arap'a:
- Koç yiğit, eğer kalırsan işte vatan, gidersen yolun açık olsun — dedi.

- Yok, padişahı-alem <<Tovşanın doğduk depesi>> diyipdirler. Her kimiñ öz yurdu özüne nasip etsin, rugsat berseñiz gidermen! — diydi.

İne, şu yerde patışa gızına yedi gice-gündüz toy berip at çapdırıp, altın gabak atırdı. Göreş tutdurdı. Toyı dargansoñ, Gülendām Peri kırk atlı cılavdar berip, gırk gatıp yüki zer, pakize maya berdi. Mayanın üstüne kecebe gurdurdu. Kecebeniñ içine Gülendām Perini salıp, mayanın ovsarını Reyhan Arabıñ eline berdi. Reyhan Arap Gülendām Perini alıp gaydıberdi. Reyhan Arap yol yören gidibersin.

Bir gün Adı Beg Soltan öz adamlarını yanına alıp, ava-şikere çıkdı. Olar köp-köpden dag-dereleri agtarıp, av tapmadılar <<Bi-sehet günü ava gaydan ekenimiz>> diyip, köp arman çekdiler. Şeydip bular atlarınıñ cılavlarını ızına döndercek bolup durkalar, adamlarıñ biri hol uzakdan bir gara gördi. Pugta sınılap görseler, ol gara bir maya menzeyer. Yakınrak geliberdiler, görseler, ol dogrulan-da üsti kecebeli maya eken. Kecebenin içinde de bir enayı perı sıfat gız beyhuş bolup yatır. Onsoñ, mayanı çökerip, gızı düşürdiler. Bir neçe vagtdan ol gız huşuna aylandı. Adı Beg Soltan ol gızdan habar soradı.

- Sen haysı yerin gızı, bu düyenin üstüne nedip düşdün?

- Men Şırvan velayatının padişasının gızı boların. Bir baranda, Reyhan Arap meni görüpdür. Onsoñ, meni almak bolup bardı. Köp-köp pullar berip, meni satın aldı. Şu maya bilen meni alıp gelyerdi. Öñki gün Reyhanın üstüne bir topar atlı döküldi. Maya-da sıppıp gaçdı. Meninem sonda essim ayılan eken Reyhana neme bolanını bilmedim.

Adı Beg Soltan <<Gız razı bolmasa, yurda ekitmeyin, Reyhana govşurayın>> diyip oylandı. Onsoñ gızdan:

- Ay gız, indi sen Reyhana garaşcakmı? Ya seni şonuñ yurduna eltip gaydalımı, ya bolmasa, atanıñ yurduna gitcekmi? — diyip soradı.

- Mene şol Reyhanın yüzünü görmesem, sonça begencek. Atamın yurduna gitsem, meni yine şoña berer. Sen bir kesekiniñ aşından bizar, insaplı adam ekeniñ. İndi sen neme buyursan, şonı etcek. Halasan meni özün al, halasan dogan hökmünde öyünde sakla, halasañ başga birine ber, men razı.

Adı Beg Soltan muna köp şat boldı.

- Köp yağşı <<Mal kiminki-kime buyursa şonun ki>>. Seniñ adın neme?

- Adım Gülendām'dır.

- Yağşı, Gülendām bolsa — diyip, Adı Beg munı öz yurduna alıp gaydıberdi.

Ol gelip bolan vakanı atasına aytdı. Cıgalı Beg oña:

- Ey oğlum, sen bir goç yigitsiñ. Sen islen gızını alabilirsin. Bu gızı Mōmine berip onı adam sayına goşalıñ. Bu bir Pakize gız eken. Mōmin bir sıpag-sermeg bilen adam sanına goysaydı-da! -deydi.

- Yok, alemin padişahı. <<Tavşanın doğduğu tepesi>> derler. Herkesin kendi yurdunu kendisine nasip etsin, izin verirsenez giderim! — dedi

Yine şu yerde padişah kızına yedi gün yedi gece şölen verip, at yarışı yaptırıp, ok attırıp güreş tutturdu. Şöleden sonra Gülendām Peri'ye kırk atlı, dizgin tutan kişi ile kırk altın yüklü temiz dişi deve verdi. Dişi devenin üstüne mahvil kurdurdu. Mahvilin içine Gülendām Peri girdi. Dişi devenin ipini Reyhan Arap'ın eline verdi. Reyhan Arap Gülendām Peri'yi alıp dönüverdi. Reyhan Arap yola çıktı gidiversin.

Bir gün Adı Bey Sultan kendi adamlarını yanına alıp ava çıktı. Çok çok dağlar ve dereler arayıp av bulamadılar. <<Vakitsiz ava çıkmışsınız>> diyerek çok aman çektiler. Bunlar, atlarının dizginlerini geriye döndürecek olmuşlarken, adamlarından biri çok uzaklardan bir karartı gördü. Dikkatlice baktılar ve o karartının bir dişi deveye benzediğini anladılar. Yakına gelip gördüler ki o görünen, üstü mahvilli dişi devedir. Mahvilin içinde de şaşılacak kadar güzel peri sıfatlı bir kız kendinde olmadan yatıyor. Ondan sonra deveyi çöktürüp kızı indirdiler. Bir zaman sonra kız kendine gelmek için gayret etti. Adı Bey Sultan o kızdān haber sordu.

- Sen hangi yerin kızısın, bu devenin üstüne nasıl bindin?

- Ben Şırvan vilayetinin padişahının kızıyım. Bir sebeple Reyhan Arap beni görmüştür. Ondan sonra almak istedi, çok çok mallar verip beni satın aldı. Şu dişi deve ile beni alıp gidiyordu. Önceki gün Reyhan'ın üstüne bir bölük atlı geldi. Dişi deve de içinden çıkıp kaçtı. O sırada kendimi kaybetmişim. Reyhan'a ne oldu bilmiyorum.

Adı Bey Sultan, <<Kız razı değilse ben kendi yurduma götürmeyip Reyhan'a kavuşturayım>> diye düşündü. Ondan sonra kıza:

- Ey kız, şimdi sen Reyhan'a kavuşmayı istiyor musun? Seni onun yurduna götürülebilirim olmazsa babanın yurduna da gider misin? — diye sordu.

- Keşke o Reyhan'ın yüzünü görmesem, daha iyi olacak. Babamın yurduna gitsem beni yine ona verir. Sen bir başkasının yemeğinden bile rahatsız olan adammışsın. Şimdi sen ne dersen onu yapayım. İstersen beni al, istersen kardeş ayetiyle evinde bak, istersen başka birine ver, razıyım.

Adı Bey Sultan buna çok memnun oldu.

Çok iyi. <<Mal kimindir, kime verilirse onundur>>. Senin adın ne?

- Adım Gülendām'dır.

- İyi, Gülendām olsa — deyip Adı Bey onu kendi ülkesine alıp dönüverdi.

Gelip, olan olayları babasına anlattı. Cıgalı Bey ona:

- Ey oğul, sen bir koç yigitsin. Sen istediğin kıza alabilirsin. Bu kıza Mōmin'e verip onu adam yerine koyalım. Bu bir temiz kızdır. Mōmin'i, bir yol-yordam bilen adam yerine koyalım! -dedi.

Bu söz Adı Bege makul geldi. Onsoñ, toy edip, ile göz edip, at çapdırıp, altın gabak atdırıp, bağşı aytdırıp bu gızı öz agası Mömine nikalap berdi. Hiç yerden giz berilmen yören gözi şullı zañnar hezil etdi.

Günlerde bir gün Türkmen halkı özara maslahat etdi. Olar <<biziñ aramızda düşmana garşı göreşyen Adı Beg Soltan yalı batır yigit yok. Aydanımızı etse munı bir govı yerden öersek, belki, munıñ özi yalı bir goç yigit oglı bolgay>> diyip aytdılar. Şunlukda <<bolyar-bolyar, şeydeliñ>> diyip, añı öermekçi boldular. Oturan merekenıñ içinden beş-altı yaşulı oylanıp özara eden maslahatlarını Adı Beg Soltana aytmakçı boldılar. Barıp arza durdular.

- Ey Adı Beg Soltan, sana arzımız bar. Seni bir govı yerden öersek diyyes, niçik görüersin? — diydiler. Onda Adı Beg Soltan:

- Ören yağşı edyersiñiz, ıgtıyar özünüñde! — diyip, yaşlularıñ bu eden maslahatına özüñiñ razılığını bildirdi.

Şeylelik bilen, il-halk Adı Beg Soltanı bir yerden öerdiler. <<Şerigatda şerim yok>> dienleri, Adı Beg Soltan ayalı bilen yakınlık etdi. Ayalınıñ boynunda hamıla galdı. Aydan-ay, günden-gün ötdi. Dokuz ay, dokuz gün, dokuz sağıt ötensoñ, ayalınıñ burgusu tutdı. Ayallar onuñ töveregini alıp oturdılar. Emma çaga onuñ gövresinden saylanmazdan, ol pakır yaş üstünden düeneden ötdi. Çaga-da onuñ garnında gıtdi. Bu acı ayrıralıga Adı Beg Soltan yedi gice-gündüzlep bapa bolup yatdı. Atası Cıgalı Beg oña: <<Oglum, sen beyle hapa bolup yatma, tur-da dağlara bar, guş salıp, av avla, seyil edip gövñüñi göter!>> — diyip aytdı. Şunlukda, Adı Beg Soltan atasının pendıñ tutup, guşlarını göterip, tazılarını tirkeşdirip, yigitleri bilen vaktını hoşlap, seyle-şikere çıkdı. Guş salıp, keyik avlap yörke, Adı Begiñ hem kazası dolup dünyelen ötdi. Kırk yigidi hapa bolup Adı Beg Soltanı hem öz elleri bilen cayladılar.

Habarı indi Cıgalı Begden al. Ol:

- Alla Gencim dien oglumıñ maña hayrı degmen, ayrılıp gıtdi. Mömin Beg dien oglumıñ akılı gelmeli-ıgtımeli boldı. Gözi şullı boldı. Şu Adı Beg Soltan oglum gerçek goç yigitdi. Şundan bir züryat galarmıka diyip yördüm. Ol aydanımam bolmadı — diyip, köp hapa boldu.

Günlerde bir gün bir adam gabristanlıgın yanından geçip baryardı. İnha, görse, bu gabristanlıkda bir çaga oynap yören eken. Bu adam şol çaganı tutcak boldı velin caga derrev gaçıp, bir mazarıñ deşigine girip gıtdi. Bu adam obasına gelip, gören vakasını il-güne bolşı yalı gürcüñ berdi. Olar: <<Adı Beg Soltanın ayalı aradan çıkanda, gövresinde yetik çagası bardı, megerem şol bolsa gerek>> diyışdiler. Şunluk bilen bu habar Cıgalı Bege barıp etdi.

Cıgalı Beg derrev ulamalarıñ yanına varıp:

- Yeri şeyle-şeyle görüñ bar. İnha, pılan mazarlıkda bir çaga bar diyyerler velin, biziñ gelimiz ölede, onun gövresinde yetik çagası bardı. Ol çaga gabırda doglup, soñra yüzü çıkmagı mümkün mi? diyip

Bu söz Adı Bey'e makul geldi. Sonra şölen verdi, at yarıştırap ok attırdı, âşık söyletti. Bu kıızı kendisi Mömin'e nikahladı. Hiçbir yerden kıızı verilmeyen, gözü akıntılı, işe yaramaz adam memnun oldu.

Günlerden bir gün Türkmen halkı kendi arasında istişare etti. Onlar <<bizim aramızda düşmana karşı mücadele eden Adı Bey Sultan gibi bir kahraman yok. Söylediğimizi dinlese de onu iyi bir yerden evlendirsek, belki kendisi gibi koç bir yiğit oğlu olacak>> deyip söylediler. Bunun üzerine <<olur, olur; böyle yapalım>> diye onu evlendirmek istediler. Oturan meclisin içinden beş-altı güngörmüş yaşlı bulup, düşüncelerini Adı Bey Sultan'a söylemek istediler. Gidip arz ettiler.

- Ey Adı Bey Sultan, sana bir arzımız var. Seni iyi bir yerden evlendirelim diyoruz, nasıl görürsün? — dediler. Bunun üzerine Adı Bey Sultan:

- Çok iyi yaparsınız, ihtiyar kendinizde! — deyip ihtiyarların bu kararına razı olduğunu bildirdi

Böylece il-halk Adı Bey Sultanla bir yerden evlendirildi. <<Şeriata karşı gelmem>> diyenlere Adı Bey Sultan eşleriyle birlikte yârenlik etti. Eşi hamile kaldı. Aylar, günler geçti. Dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat geçtikten sonra eşinin sanıcısı tuttu. Hanımlar onun çevresine oturdular; ancak çocuk onun karnından çıkmadan zavallı hanım gencecik yaşta dünyadan gitti. Çocuk da onun karnında kaldı. Bu acı ayrılıktan sonra Adı Bey Sultan yedi gün yedi gece ağlayıp akli başından gitti, üzüldü, yattı. Babası Cıgalı Beg ona <<oğlum, sen böyle üzülüp ağlama. Kendini dağlara vur, kuş salıp avlan, gezip dolaş ve gönlünü aç>> dedi. Böylece Adı Bey Sultan, babasının öğüdünü dinleyip kuşlarını aldı, tazılarını peş peşe sürdü, yiğitleriyle birlikte vakit geçirip ava çıktı. Kuş salıp geyik avladı, Yürürken Adı Bey'in vadesi doldu, vefat etti. Kırk yiğit üzülüler ve Adı Bey'i alıp kendi elleriyle toprağa gömdüler.

Haberi şimdi Cıgalı Bey'den alalım. O:

- Allahım, Gencim denen oğlumun bana bir faydası dokunmadan ayrılıp gitti. Mömin Bey denen oğlumun akli gelip-gidiyor, gözü akıntılı oldu. Şu Adı Bey Sultan oğlum gerçek bir koç yiğitti. Neslimi de devam ettirecek diye umuyordum. Bu isteğim olmadı deyip çok ağladı, üzüldü.

Günlerden bir gün, bir adam mezarlığın yanından geçiyordu. Aniden baksa, bu mezarlıkta bir çocuk yürüyüp oynuyor. Bu adam çocuğu tutmak istedi; fakat çocuk o anda kaçıp bir mezarın içine girdi. Bu adam, obasına gelip gördüğü olayı olduğu gibi halkına anlattı. Onlar <<Adı Bey Sultan'ın eşi öldüğünde, gövdesinde çocuğu vardı. Herhalde o olsa gerek>> dediler. Böylece bu haber Cıgalı Bey'e ulaştı.

Cıgalı Bey hemen ulemalarının yanına varıp:

- Yahu, böyle böyle bir söylenti var. Filan mezarlıkta bir çocuk var diyorlar; fakat bizim gelin öldüğünde gövdesinde yitik bir çocuk vardı. Çocuğun mezarda doğup, yüzeye çıkması mümkün müdür? deyip

soradı. Ulamalar:

- Ay, Cıgalı Beg, ol bir gatı boylan zatdır. Şerigatıñ buyrugını bercay etseñe, görevli ayalıñ çep tarapından garnını kesip almalıdır velin, ol hem edilenek, oña göre-de ol bir bolup bilcek zat. Sen, Cıgalı Beg, her zat bolsa-da, onuñ bir añırsına etcek barlap görcek bol! — diydiler.

Cıgalı Beg ulamalardan bu sözi yeşidip, derren ızına gaytdı-da, öyüne gelip, yanına Gencim Begi çağırmaqçı boldı.

Habarı kimden al? Gencim Begden al! Gencimin goynı, düesi, kendi. Günlerde bir gün onuñ goyun çopanlarınıñ biri yanına gelip, şeyle bir ahvalatı gürrüñ berdi:

- Gencim aga, meniñ bakyan sürimiñ içinde bir süytlı geçi bar. Şol geçi biraz garbanıp, az-kem otdan doyardan soñ, sürüden saylanıp gabrıstanlığa bakan kaçıp gidyer. Men oña hiç buyrup bilmen, tey ahır garaba-garaba ızım düşüp, mazarıstanlığa bardım. Yañkı geçi bir mazarıñ başucuna barıp çekredi velin, görden bir zat çıkıp, geçini emdi-emdi-de yağşı doyardan soñ, yine şol göre girdi gidiberdi, geçem berik-süre baka gaytdı. Men ol zadıñ insdıgını-cınsdıgını bilebilmedim. Durşuna tüy bolup durgan bir gorkunç zat eken, Gencim aga.

Orda Gencim aytdı:

- Sen sürini başka tarapa süreysen bolmadımı?

- Gencim Aga, her taraplara sürüp gördüm, hiç alaç bolmadı. Geçi her gün şol mazarıñ başına barmasa, durup bilenok.

Ertesi çopan sürini öre çıkaranda, Gencimiñ özem onuñ bilen bile gitdi. Goyun-geçiler öre çıkıp, birmeydan agıp-dönenlerinden soñ, şol geçi yine sürüden saylandı-da, mazarıstanlığa bakan gidiberdi.

Çopan:

- Gencim aga, geçi halha, gitdi — diyip görkezdi.

Gencim bilen çopanam garaba-gara geçiniñ ızına düşüberdiler. Çobanıñ aydıışı yalı, geçi bir mazarıñ başına barıp çekredi. Görden bir zat hasanaklap çıkdı velin, onuñ endam-canı durşuna tüy bolupdur. O zat müñedeklep-emedeklep, girdi geçiniñ aşığına, geçem gerlip emdirmeye durdı.

Gencim Beg çopan bilen mazardan-mazara bukup bukdaklaşıp yakınrak barıp sın edip görseler, o zat insan çagasına meñzeş eken. Gencim Beg:

- Meniñ inim Adı Beg Soltanıñ ayalı yaş üstünden kaza bolanda, çagası gövresi bilen gidipdi, bu şonuñ gabrıdır — diydi.

Geçi emdirip, yine süre baka gaytdıberdi. O zat hem göre girip gitdi. Bular barıp, mazara esevan bolsalar, ol dogrulanam, Adı Begiñ ayalıñıñ mazarı eken. Sebebi Adı Begiñ ayalıñıñ kazası dolanda, onuñ gölerçiligine Gencim Beg hem bile gelip, onuñ nirede caylanandığını, haysı mazardığını görüpdi. O tüylek zadam ana, şonuñ gövresi bilen giden çağa

sordu. Ulemalar:

- Ey Cıgalı Bey, bu zor bir şeydir. Şeriatın buyruğunu kabul edersen, kadının sol tarafından karnını kesip çocuğu almak gerekir; fakat bu olabilecek bir şeydir ona göre de olabilir. Sen Cıgalı Bey, bu olayı sonuna kadar bilip, görmem lazım! - dediler.

Cıgalı Bey, ulemalardan bu sözü işitip hemen geriye döndü ve evine gelip Gencim Bey'i çağırdı.

Haberi kimden almalı? Gencim Bey'den almalı! Gencim'in kayını, düyesi, kendi. Günlerden bir gün onun koyun çobanlarından biri yanına gelip şöyle bir olayı anlattı:

- Gencim Ağa, benim baktığım sürü içinde bir sütlü keçi var. O keçi biraz dolaşıp otlandıktan sonra sürüden ayrılıp kendi başına mezarlığa doğru gidiyor. Ben ona hiç söz geçiremiyorum. En sonunda onun peşine düşüp ben de mezarlığa gittim. Keçi, mezarın başucuna varıp çöktü; sonra mezardan bir varlık çıkıp keçiye emdi. İyice doyduktan sonra yine mezara girdi, gitti. Keçim de sürüsüne geri döndü. Ben o varlığın in mi cin mi olduğunu bilemedim. Tüm vücudu tüylerle kaplanmıştı, korkunçtu.

Gencim şöyle dedi:

- Sen sürünü başka tarafta otlatırsan olmaz mı?

- Gencim Ağa, her tarafa sürdüm, gördüm ki hiç çare olmadı. Keçi her gün o mezarın başına gitmese olmuyor.

Ertesi gün çoban, sürüsünü otlatmaya çıkardığında Gencim de onunla birlikte gitti. Koyun ve keçiler otlanmaya çıkıp bir müddet otlanıp gezdikten sonra, o keçi yine sürüden ayrıldı ve mezarlığa doğru gidiverdi.

Çoban:

Gencim Ağa, bak işte keçi gitti — diye gösterdi.

- Gencim ile çoban gizlene gizlene keçiye izleyip peşinden gittiler. Çobanın söylediği gibi keçi, bir mezarın başına varıp meledi. Mezardan bir varlık sürünerek çıktı; fakat bütün vücudu tüylerle kaplıydı. O kişi sıçradı, emekledi ve ardından keçinin altına girdi. Keçi de gerilip emzirmeye başladı.

Gencim Bey ile çoban mezardan mezara sinerek atlayarak gördüler ki, o şey insan çocuğuna benziyor muş: Gencim Bey:

- Benim küçük kardeşim Adı Bey Sultan'ın eşi gencecik yaşta öldüğünde, çocuğu karnında gitmişti. Bu onun mezarıdır — dedi.

Keçi emzirip, yine sürüye döndü. O şey de mezara girdi. Bunlar gidip mezara baksalar ve o mezar gerçekten de Adı Bey'in eşinin mezarıymış; çünkü Adı Bey'in eşi öldüğünde onun cenazesine katılan cemaate Gencim Bey de gelip kadının mezarının orası olup olmadığını görmüştü, öğrendi. O tüylü şey işte, kadının karnıyla mezara giren çocuk

eken. Görün bir tarafından çaklanarak deşik açılıp ol
şo deşikden girip çıkıyan eken.

Gencim Beg bu çağanın Adı Beg oğludığına yağşı
göz yetirenden soñ, atına mindi-de ahvalatı kakası
Cıgalı Bege buşlamak için, atını gıp basaydı. Atını
gök cür derledip barıp, tovsıp düşegede, gapıdan
giren bada kakasına garap, beş keleme söz aydap
gerek:

Eşit atam, Cıgalı Beg,
Saña dövrän geldi bolgay!
Eyem saña berdi ogul,
Seniñ günüñ galdı bolgay!

Atam, rövşen bolsun göziñ,
Hatası yokdur bu sözüñ,
Açıldı talıg yıldızıñ,
Saña dövlet geldi bolgay!

Seniñ işiñ kuşat boldı,
Er-pirlerden medet boldı,
Maña görden bir ses geldi,
Senin oğluñ boldı bolgay!

Gencim Beg diyor, ya mehriban,
Köñlümize galmaz arman,
Çandıbile dönüp dövrän,
Bize dövlet geldi bolgay!

Bu habarı işiden Cıgalı Beg begencinden yaña
bökup yerinden turup, Gencim oğlunuñ boynundan
garsa gucaklap, oğşap, soñra ikisi tirkeşip, daşarık
çıkdılar-da atlanıp mazarlığa baka uğradılar. Bu
habarı eşiden Çandıbil halkı hem uludan-kiçe
mazarlığa tarap gidiberdiler.

Cıgalı Beg Gencim bilen atlarını sürüp,
mazarıstanlığa yetdiler. İlat hem olarıñ ızısıre barıp
yetişdi.

O çağacık adam-gara yok vaptı görden çıkıp
mazarıñ daşında oynar eken, adam-gara göründiği
bolsa, gaçıp göre girer eken.

Cıgalı Beg oğlu Gencim Beg bilen mazarıstanlığa
yetip baranda, Gencim Beg görüñ başucunda
emedeklep, oynap yören mele gulpaklıcaga çağanı
kakasına görkezdi. Cıgalı Beg mazarı onı sınıladı. O
çağa-da buları görüp, gaçıp göre girip yatdı.
Yaşulular Cıgalı Begin yanına gelip:

- Bu çağanın oğludığını ya gızdığını anıklamak
üçün, mazarıñ bir gapdalında aşık, yine bir
gapdalında gurcak goyup görelüñ — diyip, maslaha
etdiler-de gurcakları, aşıkları diyişleri yalı goyuşdırıp
özleri bir tarapda bukuldılar, yatıberdiler.

Birneçe vapt ötenson, hiç kim yokdur güman yedip,
çağa emedeklep görden çıkıdı. Bir tarapda gızıl-çızıl
bolup duran gurcakilara gözi düşüp, çağa birbada
şol burcakilara baka yüzlendi. Ol gurcakların yanına
barıp, üşerilip seretdi-de, olara el urman, ikinci
tarapa övrüldi, üyşüp yatan aşıklara gözi düşende,
oları oynamaya başladı. Birmeydan oynandan son,
ol yine göre girip gitdi.

imiş. Mezarın bir tarafından sürünecek kadar delik
açıp, o delikten girip çıkarmış.

Gencim Bey, bu çocuğun Adı Bey'in çocuğu
olduğuna iyice kanaat getirdikten sonra atına bindi
ve olanları babası Cıgalı Bey'e müjdelemek için
atını hızla sürdü. Atını iyice hızlandırıp sonunda
atından atlayarak beş kelime söz söylemesi
gerektiğini anladı:

Dinle babam, Cıgalı Bey,
Senin devranın gelmiş olacak!
Sahibim sana bir oğul verdi,
Senin günüñ artık iyi olacak

Babam, gözün aydın olsun,
Bu sözün hatası, yanlışı yoktur,
Açıldı talih yıldızın,
Senin saadetin oldu olacak!

Senin işin zaferle sonuçlandı,
Erler-pirler sana medet etti,
Bana mezardan bir ses geldi,
Oğlun oldu olacak!

Gencim Bey diyor, ya Mihriban,
Gönlümüzde pişmanlık kalmaz,
Çandıbil'e dönüp zaman,
Bize saadet gelmiş olacak!

Bu haberi işiten Cıgalı Bey, sevincinden hemen
yerinden kalktı. Oğlu Gencim'in boynunu sıkıca
kucaklayıp, okşayıp öptükten sonra ikisi bircen
dışarı çıktı. Ata binip mazarlığa doğru yol aldılar. Bu
haberi işiten tüm Çandıbil halkı, büyük-küçük hepsi
mazarlığa doğru yürüdüler.

Cıgalı Bey ile Gencim atlarını sürüp mazarlığa
ulaştılar. Halk da onların izini sürüp onların ardından
mazarlığa geldi.

O küçücük çocuk, insan yokken mezarından çıkıp
dışarıda oynuyormuş. İnsan-hayvan görünce de
kaçıp mezarına girmiş.

Cıgalı Bey, oğlu Gencim Bey ile mazarlığa ulaşım
geldiğinde, Gencim Bey mazarlığın başında
emekleyerek oynamakta olan sarı saçlı çocuğu
babasına gösterdi. Cıgalı Bey, onu iyice izledi. O
çocuk da bunları gördü ve kaçıp mezara girdi.
Yaşlılar Cıgalı Bey'in yanına gelip:

- Bu çocuğun oğlan ya da kız olduğunu anlamak için
mezarın bir yanına aşık bir yanına da oyuncak
bebek koyup bekleyelim. Görelim bakalım —
dediler. Aşıkları ve oyuncak bebeği koydular ve bir
tarafa gizleniverdiler.

Biraz vakit geçtikten sonra, hiç kimsenin olmadığına
inanıp emekleyerek mezardan çıktı. Bir tarafta
rengarenk duran bebeklere gözü düştü, çocuk
onların olduğu tarafa yöneldi, onların yanına durdu,
onları seyretti de, el sürmeden, ikinci tarafa
yönlendi, yerde devrilip yatan aşıklara gözü düştü
ve onlarla oynamaya başladı. Biraz oynadıktan
sonra, yine o mezara girip gitti.